

František Emmert

ČEŠI U TOBRUKU

Vyšehrad

EDICE

ČEŠI

VE VÁLCE

EDIČNÍ ŘADA

ČEŠI

VE VÁLCE

*Vzpomínky československých vojáků,
kteří za druhé světové války sloužili
v 11. pěším praporu na Blízkém východě,
doplněné historickým komentářem
a popisem bitvy o Tobruk.*

FRANTIŠEK EMMERT

ČEŠI

U TOBRUKU

Skutečné příběhy

Vyšehrad

© František Emmert, 2008

ISBN 978-80-7021-926-3

*„Toto je posvátná půda,
neboť zde leží ti, kteří zemřeli pro vlast.
Při západu slunce a nad ránem
budeme na ně vzpomínat...“*

Nápis vytesaný do zdi vojenského hřbitova v Tobruku.

V bitvě o toto město padlo mezi 22. říjnem a 10. prosincem 1941
také čtrnáct československých vojáků z jedenáctého praporu.

Nad ránem 22. října 1941 připlulo do přístavu v malém městečku Tobruk na severu Libye necelých sedm stovek Čechoslováků, příslušníků *11. pěšího praporu – Východního*. Téměř všichni byli dobrovolníci. Po březnu 1939 opustili vlast, aby v zahraničí bojovali za její osvobození. Nyní se po dlouhých měsících útěků, vojenského výcviku a strážní služby v Sýrii konečně dočkali a dostali se na rozhodující bojiště. Do Tobruku!

Kdo kontroloval Tobruk, ten kontroloval východní část severoafrického pobřeží. Fronta přes toto opevněné město přešla v letech 1941 a 1942 celkem pětkrát. Dvakrát město dobyli Britové, jednou ho pokořili Němci. V roce 1941 ho po dlouhých devět měsíců hájila mnohonárodnostní spojenecká posádka za podmínek úplného obklíčení na souši. A právě tehdy do obklíčeného města připluli Čechoslováci, aby se podíleli na jeho obraně společně s Brity, Australany, Indy, Jihoafričany a Poláky.

Hrdinství českých a slovenských mužů, pro které nacistická propaganda vymyslela pojmenování *tobrucké krysy*, nebylo dodnes plně doceněno. Do obklíčeného města připluli ve chvíli, kdy o výsledku války nebylo ani zdaleka rozhodnuto. Štěstí v té době naopak přálo spíše nacistům a jejich italským spojencům. V říjnu 1941 nacisté ovládali prakticky celou kontinentální Evropu (pouze s výjimkou neutrálních států) a německá vojska se nezadržitelně valila hluboko do vnitrozemí Sovětského svazu. Německé tankové klíny mířily na Moskvu, Leningrad a Rostov. K rozhodující bitvě o Stalingrad došlo až o rok později. *Rudá armáda* na podzim roku 1941 ustupovala, Velká Británie vedla obrannou válku (a čekaly ji další porážky) a Spojené státy zůstávaly prozatím neutrální.

A právě tehdy se Čechoslováci vypravili do obklíčeného města hluboko v nepřátelském týlu, aby posílili řady jeho obránců. Připomeňme, že přirozeně se vojáci z obklíčeného města snaží dostat pryč. Čechoslováci se pohybovali v přesně opačném směru. Nemohli tušit, jak jejich mise skončí. Pokud by Tobruk padl, nemohli ze strany nacistů počítat ani s nejmenší shovívavostí. Byli by označeni za „nelegální bojovníky neexistujícího státu“ a nevztahovala by se na ně ženevská ani haagská konvence o ochraně

válečných zajatců. Navíc velká část z nich neměla „árijský původ“. Nemůže být nejmenších pochyb o tom, že pokud by Čechoslováci byli v Tobruku zajati, zřejmě by válku nikdo z nich nepřežil. Avšak Čechoslováci obstáli. Ubránili svěřený šestikilometrový úsek západně od města a přispěli ke spojeneckému vítězství nejen u Tobruku.

Po válce se na jejich hrdinství mělo zapomenout. Velitelé od Tobruku dokonce skončili v komunistickém vězení. Teprve až po roce 1989 se Tobruk stal opět plnohodnotnou součástí naší historiografie.

Kniha, kterou držíte v rukou, chce malým dílem přispět k rozšíření povědomí o účasti našich vojáků na severoafrickém bojišti za druhé světové války a chce rovněž připomenout osudy a vzpomínky několika přímých účastníků – skromných mužů, kteří po válce žili obyčejné civilní životy jako kdokoli jiný, ale jimž i dnešní generace vděčí za svobodu.

Bojovníci od Tobruku po šedesáti sedmi letech. Zadní řada zleva: Stanislav Hnělička a Josef Polívka. Přední řada zleva: František Vavrečka, Jan Koukol a Josef Hercz

VÁLKA V SEVERNÍ AFRICE A VÝZNAM TOBRUKU

Boje mezi nacistickým Německem a spojeneckými zeměmi se za druhé světové války neodehrávaly jen na evropské půdě a v širokém prostoru světových moří. V letech 1940 až 1943 se přenesly také na sever afrického kontinentu. Rozhodně se přitom nedá říci, že by severoafrické bojiště představovalo jen jakousi vedlejší frontu. Naopak. Boje zde dosahovaly větší intenzity než v předchozích bitvách v severní a západní Evropě nebo na Balkáně.

Severoafrické pobřeží a přilehlá poušť tehdy představovaly hlavní bojiště proti nacistickému Německu a po napadení Sovětského svazu 22. června 1941 plnohodnotnou „druhou frontu“. Bez vítězství v tomto prostoru by později nebylo možné uskutečnit invazi do Itálie (1943) a Francie (1944).

Válka v severní Africe byla ve své době chápána především jako „bitva o Středozemní moře“ a o přístup nejen k jižní Evropě, ale také do jižního Ruska a k jeho ropným nalezištím. Pokud by se Němcům podařilo dobýt Suezský průplav nebo pokud by v létě roku 1941 pronikli na Střední východ přes Sýrii ovládanou vichystickými Francouzi, mohly by tyto nepříznivé skutečnosti rozhodnout o výsledku celé války. Nacistické Německo by totiž za takové situace stálo před „konečným vítězstvím“: na Sovětský svaz by mohlo vést druhý zdrcující útok z jihu přes Kavkaz a prostor ovládaný Velkou Británií by se omezil jen na její vlastní ostrovní území. Navíc až do prosince 1941 Spojené státy stály mimo konflikt. Hitler by měl úspěch na dosah ruky.

Celé tři roky se k bojům v libyjské poušti a na libyjsko-egyptské hranici upínaly zraky světové veřejnosti, – s obavami i nadějemi. Do té doby bezvýznamné zeměpisné názvy jako libyjské město Tobruk nebo egyptský El-Alamein byly ve spojeneckém tisku citovány stejně často jako ruský Stalingrad, Moskva nebo Leningrad. Navzdory nepoměrně menšímu počtu obětí strategický význam zůstával srovnatelný.

Válku do severoafrické pustiny přitom nepřenesla Hitlerova dobytčinnost či snad snaha nacistů obnovit německou koloniální soustavu ztracenou během první světové války. Válečný konflikt zde rozdmýchal hlavní

německý spojenec – fašistická Itálie. Německo do bojů o Afriku zasáhlo až v lednu 1941, kdy Italům hrozila katastrofální porážka, které se Hitler rozhodl předejít. Teprve poté sledoval v severní Africe a na Blízkém a Středním východě své vlastní zájmy soustředěné na Suez a na přístup k Sovětskému svazu od jihu.

Fašistická Itálie, jež před vypuknutím války spravovala Libyi, se až do 10. června 1940 držela stranou konfliktu. Avšak pod dojmem německých úspěchů se rozhodla k dobovačné válce připojit a také získat nová území. Ke své škodě ale postupovala na vlastní pěst bez koordinace s Německem, což vedlo k pozdějšímu krachu všech jejích ofenzivních akcí nejen v Africe, ale také v Řecku.

Slabá a špatně vyzbrojená italská posádka v Libyi dostala v červnu 1940 od Mussoliniho rozkaz zaútočit na britskou armádu v sousedním Egyptě. Zoufalý čin! Na něco takového neměli Italové dostatek sil. Jakým směrem se měla další italská účast ve válce ubírat, předznamenala 28. června tragikomická událost nad Tobrukem. Italská protivzdušná obrana sestřelila letadlo s vrchním velitelem italských vojsk a generálním guvernérem v Libyi generálem Italo Balbem. Místo Italů nakonec na libyjsko-egyptské hranici zaútočili Britové. 22. ledna 1941 dobyli Tobruk a postupovali dále na hlavní libyjské město Tripolis. Více než 130 000 italských vojáků padlo do zajetí. Britové při tom ztratili jen pět set mužů. Naplnila se slova W. Churchilla z roku 1939, že „v příští válce by bylo výhodou mít Italy za nepřátele“. Později německý generál Rommel požadoval, aby italská armáda byla ze severní Afriky raději úplně stažena, protože na bojišti pouze „překáží“ a zbytečně odčerpává německým vojskům zásoby.

Hitler se rozhodl zasáhnout. 11. února 1941 se v Tripolisu vylodily první jednotky *Německého Afrikakorpsu* (*Deutsches Afrikakorps*, ve zkratce DAK). Jejich příjezd zásadním způsobem změnil situaci, avšak jedině díky tomu, že velící německý generál Erwin Rommel před Brity předstíral mnohem větší sílu svých tankových jednotek, než jakou ve skutečnosti disponoval. Zahájil útok a Britové, kteří ho přecenili, se dali zbytečně na ústup. Už v dubnu 1941 Rommel dorazil na egyptské hranice, kde se ho Britům konečně podařilo zastavit. Německo-britská fronta se stabilizovala u Sollúmu.

Za zády *Afrikakorpsu* však zůstalo malé pobřežní městečko Tobruk se strategicky významným přístavem. Britové ho dokázali udržet v německém týlu po následujících devět měsíců i za podmínek úplného obklíčení po souši. Dokonce do něj po moři přesouvali posily. V říjnu 1941 do něj vyslali i *II. československý pěší prapor – Východní*.

Po celou dobu, kdy se bojovalo u Sollúmu, Tobruk zůstal britskou výsypou asi sto kilometrů za hlavní frontou v německém týlu. Jeho posádka

blokovala přístav, aby ho Němci nemohli využívat pro své zásobování. Pro Němce i pro Brity měl obrovský strategický význam. Pokud by ho Rommel dobyl, jeho zásobovací trasy by se významně zkrátily a mohl by pokračovat v útoku do Egypta. Bez něj však větší ofenziva nebyla možná. Dokud ho drželi Britové, nemuseli se obávat o Suez a proniknutí Němců na Blízký východ.

V létě roku 1941 byla situace na Středním východě pro Brity nejkritičtější. Na Tobruk a u Sollúmu útočil Rommel, v Iráku, Íránu a ve francouzských državách v Sýrii a Libanonu se chopily moci proněmecké síly. Britové proti nim musely zasáhnout vojenskou silou. Kdyby *Afrikakorps* v té době dobyl Tobruk, zřejmě by byl schopen prolomit i frontu u Sollúmu. Potom by stačilo obsadit Suez a spojit se s proněmeckými režimy na Blízkém východě, což by zřejmě rozhodlo o německém vítězství nejen na Středním východě, ale možná i v Sovětském svazu, na který by německá vojska mohla zaútočit v dalším směru přes Kavkaz.

Tobruk nesměl padnout!

Teprve až v prosinci 1941 se Britům podařilo prolomit německou obranu u Sollúmu, vyprostit Tobruk z obklíčení a zahnat *Afrikakorps* hluboko do libyjského vnitrozemí. Ale dosažené vítězství se ukázalo jen jako dočasné. Rommel se vzpamatoval a opět zaútočil. V červnu 1942 dokonce obsadil Tobruk. Jenže strategická situace na Blízkém východě a v celé Evropě se mezitím změnila v britský prospěch, takže ztráta důležitého přístavu již nepředstavovala katastrofu, jako by tomu bylo o rok dříve. Celý Blízký východ se již nacházel pod britskou kontrolou. Do války navíc vstoupily Spojené státy se svým obrovským hospodářským potenciálem. Stále více německých sil poutala východní fronta a německá města byla vystavena sílící vlně angloamerických náletů.

Přesto mohl německý útok na Egypt i v létě roku 1942 strategickou situaci na frontách podstatně změnit, pokud by Rommel dokázal dobýt Suez. Německá vojska v Sovětském svazu totiž ve stejné době útočila na Kavkaz a na Blízkém východě by se mohla spojit s *Afrikakorpsem*. Avšak Rommel neměl k útoku dostatek sil. Po porážce u El-Alameinu v říjnu 1942 musel ustupovat. Už v listopadu dokonce ztratil Tobruk.

Mezitím se v Maroku vylodili Američané a přes Alžírsko postupovali na Tunisko, do kterého Rommel ustupoval z Libye. V květnu 1943 byly poslední části *Afrikakorpsu* na severu Tuniska rozbity. 130 000 Němců a 90 000 Italů padlo do zajetí. Válka o severní Afriku skončila.

2

ČESKOSLOVENSKÁ JEDNOTKA NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ A SEVERNÍ AFRICE

Jedenáctý pěší prapor byl v letech 1941 a 1942 jedinou pozemní bojovou jednotkou československé armády nasazenou na frontě a účastníci se přímého boje. Československá brigáda na britských ostrovech se v té době teprve formovala a setrvala až do srpna 1944 v týlu. V Sovětském svazu československá jednotka rovněž teprve vznikala a poprvé byla nasazena až v březnu 1943. Pouze československé letecké peruti se účastnily vzdušných bojů ve stejné době, kdy na Blízkém východě procházel svou bojovou anabází 11. pěší prapor. Avšak i k jeho vzniku vedla dlouhá a mnohdy strastiplná cesta, která začínala v těžkých dnech ponížení a rozpuštění československé armády v letech 1938 a 1939.

Dny ponížení a beznaděje

Třicátého září 1938 začali první českoslovenští vojáci opouštět pohraniční pevnosti a odevzdávat zbraně zpátky do vojenských skladů. Prezident Edvard Beneš a členové vlády se v ten den na zvláštním společném zasedání rozhodli přijmout podmínky takzvané *mnichovské dohody* a vyhnout se krvavé válce, v níž by Československo bojovalo osamoceno a opuštěno všemi svými spojenci. Jedna z nejdůležitějších evropských armád musela vydat pohraničí svého státu bez jediného výstřelu.

Nikdo si nedělal iluze, že by okleštěná republika mohla mít dlouhého trvání. Zklamanou veřejnost brzy ovládla deziluze a rozpolcenost. Československá armáda demobilizovala a prozatím zůstala zachována. Před Vánocemi 1938 dokonce odvedla nové brance. Byla to však armáda předurčená k zániku...

V noci ze 14. na 15. března 1939 se nový česko-slovenský prezident Emil Hácha v Berlíně podrobil nátlaku ze strany říšského kancléře Adolfa Hitlera a jeho zvláštního ministra Hermanna Göringa a po počátečním odmítání souhlasil s okupací českých zemí a s úplnou ztrátou státnosti. Ještě z Berlína pověřil ministra národní obrany generála Jana Syrového,

legionářského hrdinu z první světové války, aby vydal jeden z posledních rozkazů předválečné česko-slovenské armády: německým vojskům se nesmí klást odpor!

Několik hodin předtím zazněly první výstřely nadcházející války. Německý wehrmacht musel večer 14. března 1939 dobývat první hájený bod na své expanzi do Evropy: Čajánkovy kasárny ve Frýdku-Místku. Přišel o prvních patnáct vojáků!

Druhý den dopoledne si Jan Syrový naposledy oblékl svoji generálskou uniformu a doprovodil velitele německých okupačních vojsk generála Blaskowitze na Staroměstskou radnici. Na Pražském hradě si dokonce podal ruku s Adolfem Hitlerem, který se vzápětí zavřel v jedné z pracoven, aby mohl sepsat *Výnos Vůdce a říšského kancléře o zřízení Protektorátu Čechy a Morava*, koncipovaný po vzoru koloniální smlouvy mezi Francií a Tuniskem z roku 1881. Následujícího dne ho zveřejnily všechny sdělovací prostředky. Podle článku sedm české země přecházely pod „vojenskou ochranu“ Německa.

Česko-slovenská armáda byla rozpuštěna bezzbytku. Namísto ní mělo vzniknout jen početně i výzbrojí zcela bezvýznamné *Vládní vojsko*, určené k ochraně úřadů protektorátní vlády. Česko-slovenské jednotky musely okamžitě opustit kasárna a letiště a předat veškerou výzbroj i technické prostředky německé armádě. Moderní české zbrojovky měly napříště vyrábět už pouze pro okupanty. Potupa započatá Mnichovem byla završena.

Obrana národa obnovuje armádu

Česko-slovenští důstojníci byli v březnu 1939 propuštěni do civilu. Ti výše postavení obdrželi nová místa ve státní správě, která zůstávala až do podzimu roku 1941 autonomní na úřadě říšského protektora i na *oberlandrátech* (německých orgánech samosprávy v protektorátu). V zájmu zachování klidu uplatňoval první říšský protektor von Neurath umírněnější politiku než jeho razantní nástupci. Bývalí generálové a vysocí důstojníci československé armády nebyli internováni ani hromadně perzekuováni.

Avšak s přílišným klidem okupační moc počítat nemohla. Protektorátní instituce si nezískaly téměř žádný respekt a protektorátu se začalo posměšně říkat „protentokrát“. Edvard Beneš se vrátil ze Spojených států do Londýna a začal v podmínkách exilu obnovovat orgány Československé republiky. Loajální mu zůstaly i některé bývalé československé ambasády ve spojeneckých a neutrálních státech včetně jugoslávského Bělehradu a tureckého Istanbulu, které záhy sehrály významnou úlohu při odchodech česko-slovenských důstojníků a vojáků do zahraničí.

Armádní důstojníci včetně několika generálů (Bílý, Homola, Všeticka, Květoň), kteří zůstali ve vlasti, se už krátce po březnu 1939 začali organizovat v odbojové organizaci *Obrana národa*. Pokoušeli se vybudovat podzemní armádní strukturu, která by ve vhodný okamžik vystoupila v celonárodním povstání. Někteří dokonce doufali, že celá akce začne už na státní svátek 28. října 1939!

Již více historiků k tomu podotklo: Když československá armáda měla ve zbrani více než jeden milion mužů a přístupy do republiky chránila pásma pevností, nebojovala. Nyní zcela beze zbraní připravovala v okupované zemi povstání. Už v průběhu prvního roku okupace ale začínalo být zřejmé, že československá armáda bude sice obnovena, avšak pouze v zahraničí, nikoliv doma. Pozornost se přesunula od přípravy povstání k organizaci odchodů dobrovolníků do ciziny. Jedna cesta vedla přes Polsko a druhá přes Balkán a Blízký východ. Obě měly končit ve Francii. Polská cesta však byla brzy uzavřena...

První dvě jednotky se rozpadají

Výstřely z německých lodních děl na Westerplatte prvního zářijového dne roku 1939 začala druhá světová válka. Německo přepadlo Polsko a Velká Británie s Francií vyhlásily válku Německu. Nadešel okamžik obnovy československé armády. Beneš vyvíjel diplomatické úsilí, aby spojenecké země uznaly exil za plnohodnotnou reprezentaci Československé republiky. Při ambasádách začaly postupně vznikat vojenské mise.

V polském Krakově se už koncem srpna, několik dní před vypuknutím války, zformoval *československý vojenský legion* vedený podplukovníkem Ludvíkem Svobodou, čítající 622 dobrovolníků. Do bojů o Polsko ale nakonec nezasáhl. Před postupující německou armádou se stáhl do Rumunska a na polské území okupované od 17. září sovětskou *Rudou armádou*. Sověti legion rozpustili a československé vojáky internovali. Ještě hůře dopadli mladí muži, kteří od září 1939 do června 1941 přebíhali z Podkarpatské Rusi do Sovětského svazu, se kterým v té době jejich domovina okupovaná Maďary sousedila. Ti velmi často směřovali rovnou do sovětských pracovních táborů a gulagů.

Další československá vojenská jednotka vznikala ve stejné době ve Francii. Na území hlavního meziválečného spojence byla postavena *1. československá divize*. Do 10. května 1940 dosáhla početního stavu 11 400 mužů. Hlásili se do ní čeští a slovenští dělníci pracující ve francouzských a belgických uhelných dolech, dobrovolníci z francouzské *Cizinecké legie* československého původu a také první emigranti.

Odchody za hranice organizovala v letech 1939 a 1940 *Obrana národa* za nezištné pomoci slovenských evangelíků a československých ambasád v Bělehradě a Istanbulu. Státní hranice na Slovensko a do Maďarska uprchlíci překračovali ve dvojicích nelegálně mimo přechody. Z Maďarska do Jugoslávie pak většinou cestovali vlakem na falešné doklady. V případě, že by na hranicích nebo ve slovenském či maďarském vnitrozemí byli zadrženi, hrozilo jim vydání zpátky do protektorátu, předání gestapu a přísný trest. V Jugoslávii již byli v relativním bezpečí. V Bělehradě se shromažďovali do větších skupinek. Pomáhali jim bývalí českoslovenští diplomaté a částečně i místní úřady. Pro jistotu ale nadále cestovali pod cizími jmény. Pokračovali přes Řecko a Turecko na Blízký východ a odtud chtěli pokračovat do Francie.

Vzhledem k tomu, že přeprava z Blízkého východu přes Středozemní moře do Francie nebyla jednoduchá, určitý počet emigrantů z Československa se trvale zdržoval v libanonském Bejrútu, který se tehdy nalézal pod francouzskou mandátní správou. Město se změnilo v čekací stanici. V květnu 1940, kdy vypukla válka v západní Evropě, se v Bejrútu nacházelo asi dvě stě Čechoslováků čekajících na odjezd do Francie. Nakonec ale v Libanonu uvízli a do zamýšleného cíle se vůbec nedostali...

Desátého května německé armády vpadly do Francie přes Holandsko, Belgii a Lucembursko. Obešly silně opevněnou *Maginotovu linii* (podle jejíhož vzoru byly budovány i československé pohraniční pevnosti) a nečekaným průlomem ke břehům Lamanšského průlivu rozdělily na francouzsko-belgickém pomezí spojenecké armády. Britové se stáhli přes Dunkerque domů a Francouzi jen ustupovali. Paříž padla bez boje. Francie stála před zdrcující porážkou.

1. československá divize se rozpadla a pouze polovině vojáků se podařilo dostat na Britské ostrovy, kde z nich v říjnu 1940 byla zformována *1. československá smíšená brigáda*. Ta se ale žádných dalších bojů již nezúčastnila a setrvala až do roku 1943 v britském týlu. Teprve po příjezdu jednotky z Blízkého východu se transformovala v *1. československou samostatnou obrněnou brigádu*, později nasazenou u Dunkerque.

Rozhodující okamžik: porážka Francie

Čechoslováci v Bejrútu mohli během května a června 1940 pouze sledovat katastrofální zprávy přicházející z Evropy. Francouzi je odmítli převést přes Středozemní moře, protože se mezitím změnilo v bojovou zónu. Desátého června vstoupila do války fašistická Itálie jako německý spojenec. Válka se přenesla i do východního Středomoří. Zřejmě tato skutečnost ve

svých důsledcích rozhodujícím způsobem přispěla k tomu, proč se na Blízkém východě v roce 1940 utvořila československá jednotka.

Francie kapitulovala 22. června. Podmínky určoval Hitler. Severní Francie a celé pobřeží Atlantiku až po hranici se Španělskem se ocitly pod přímou německou okupací. Pouze na jihozápadě země zůstalo neobsazené „svobodné pásmo“. Staříčský maršál Philippe Pétain sestavil ve městě Vichy novou francouzskou vládu. Formálně měla spravovat celou zemi, ale ve skutečnosti se její vliv omezoval pouze na „svobodné pásmo“ a kolonie.

Vláda ve Vichy se musela podřídit Němcům a přejít na německo-italskou stranu. Britové na francouzskou kapitulaci zareagovali překvapivou operací *Catapult*. 3. července britské námořnictvo potopilo v severoafrických přístavech z bezprostřední blízkosti téměř netknutou francouzskou flotilu, aby tak předešlo případnému vydání lodí Němcům. Razantní postup vrazil klín nedůvěry mezi bývalé spojence. Dokonce i vůdce *Svobodných Francouzů* generál de Gaulle proti této akci protestoval. Francouzské správy v koloniích a na mandátních územích to jen utvrdilo v jejich rozhodnutí zůstat loajální „legální vládě“ ve Vichy a odmítnout výzvy de Gaulla, aby přešly na jeho stranu a spolu s ním pokračovaly ve válce proti Němcům a Italům.

Také Bejrút se ve druhé polovině června poněkud nečekaně dostal do sféry vlivu zemí Osy. Čechoslováci se obávali, aby je francouzské úřady nevydaly nacistům. Československý generální konzul v Jeruzalémě Josef Miloslav Kadlec pohotově zasáhl. Pomohl zorganizovat jejich okamžitý přesun do sousední Palestiny, která se nacházela pod britskou správou. Pouhý týden po francouzské kapitulaci – 29. června 1940 – převezla kolona dvanácti nákladních automobilů všechny Čechoslováky z Bejrútu do uprchlického tábora as-Sumajrjá v Palestině. Kontingent čítal dvě stě šest mužů a tři ženy.

Generální konzul Kadlec tuto skupinu před britskými úřady v Palestině označil za „československou vojenskou jednotku“. Uprchlíci totiž byli organizováni jako vojenský útvar a nacházelo se mezi nimi 47 důstojníků (téměř čtvrtina z celkového počtu). Již následujícího dne 30. června byl velitelem jednotky jmenován hodnostně nejvyšší a služebně nejstarší plukovník Josef Koreš.

Britové zpočátku neměli o cizí jednotku na území Palestiny příliš velký zájem. Při hodnocení jejího významu a přínosu se zajímali především o národnostní složení. Nezajímali je ani tak Němci (v jednotce nebyl ani jeden), ale Židé (těch bylo asi pětadvacet čili každý šestý). Obávali se totiž, aby v útvaru nepůsobily sionistické organizace. Do Palestiny tehdy mířily desetitisíce židovských uprchlíků z nacisty ovládané Evropy. Sionisté, kteří

si přáli vytvořit v Palestině židovský stát, jejich příchod vítali a všemožně jim pomáhali dostat se do země, třeba i nelegálně. To se nelíbilo Britům, kteří si přáli udržet smír mezi Židy a Araby.

Místo pluku pouze prapor

Generální konzul Kadlec dokázal přesvědčit sira McMichaela, vysokého komisaře pro Palestinu, že vojenský útvar v táboře as-Sumajrja je „československý“ a nepředstavuje žádné riziko pro národnostně vyváženou britskou politiku v Palestině. Vzhledem k tomu, že pouze šestinu mužstva tvořili Židé (teprve později se jejich podíl výrazně zvyšoval), těžko ji Britové mohli považovat za „židovskou“ a obávat se, že by ji v budoucnu mohli ovládnout místní sionisté. Aby Kadlec s Korešem zdůraznili, že jednotka je skutečně „československá“, zajistili pro vojáky katolického duchovního a nabádali je, aby chodili na křesťanské bohoslužby.

Již 18. července, pouhé tři týdny po příjezdu z Bejrútu, se útvar s britským souhlasem přesunul z uprchlického tábora v as-Sumajrji do vojenského tábora v malém městečku Gedeera na pobřeží moře, asi třicet kilometrů jihovýchodně od Tel Avivu. Tam se konečně mohlo začít s řádným vojenským výcvikem.

O deset dní později, 28. července, skládalo 59 důstojníků a 198 vojáků v Gedeře slavnostní přísahu. Jednotka se stala jediným útvarem nově zřízeného *4. československého pěšího pluku* (anglicky *The 4th Czechoslovak Infantry Regiment*) jako součást první československé divize, jejíž tři pluky se před květnem 1940 zformovaly na území Francie. Jak již víme, divize se po 22. červnu rozpadla a její hlavní části se přesunuly do Británie, kde prošly reorganizací na brigádu. Také čtvrtý pluk existoval krátce a pouze rámcově. V následujících měsících vznikající jednotka nedosáhla ani početního stavu praporu.

Oddíl v Gedeře vedený plukovníkem Korešem byl od července do října 1940 úředně veden jako *1. československý pěší prapor – Východní*, stále spadající pod čtvrtý pluk, přestože žádné další útvary tohoto pluku nikdy nevznikly a ani prapor samotný nesplňoval britské kvóty předepsané pro takovou jednotku. K 1. září 1940 v jednotce sloužilo jen 327 vojáků. Do budování jednotky se tehdy zapojil také šéf československé vojenské mise na Středním východě, jmenovaný exilovou vládou v Londýně, divizní generál Ondřej Mézl, který během války vystupoval pod krycím jménem Andrej Gak.

Na státní svátek 28. října 1940 prapor uspořádal slavnostní přehlídku, aby se představil Britům. Dostalo se mu při té příležitosti dalšího oficiál-

ního uznání. Přehlídce byl přítomen vysoký komisař pro Palestinu sir McMichael a vrchní velitel britských vojsk v Palestině a Zajordánsku generálporučík Neame. Ke stejnému dni československá vláda v Londýně jednotku reorganizovala a přizpůsobila své původní nereálné plány skutečným podmínkám. Čtvrtý pluk byl zrušen a z jeho prvního praporu se stal zcela samostatný *11. československý pěší prapor – Východní*. Jedenáctý proto, že vláda zamýšlela československé jednotky soustředěné na Britských ostrovech zorganizovat do deseti praporů. Vojáci na „Východě“ měli vytvořit jedenáctý.

Kromě pěšího praporu bylo na palestinském území zřízeno také zcela nové *Československé výcvikové středisko – Východní*. Jeho velitelem byl rozkazem z 28. října jmenován plukovník Koreš. Ve velení praporu ho nahradil populární velitel a vyučující z vojenské akademie v Hranicích na Moravě podplukovník Karel Klapálek, který se k jednotce připojil 3. července po svém příchodu z Bejrútu.

Struktura československého diplomatického zastoupení a branné moci na Blízkém východě byla po 28. říjnu 1940 následující: generální konzul v Jeruzalémě – J. M. Kadlec, vojenská mise na Blízkém východě – generál Mézl, výcvikové středisko – plukovník Koreš a *11. pěší prapor* – podplukovník Klapálek.

V té době se na Blízkém východě téměř nebojovalo a jediným protivníkem zůstávali Italové. Na libyjsko-egyptské hranici sváděli Britové a Italové slabší poziční boje. Také na Balkáně a ve východní Africe panoval relativní klid. Mussolini v srpnu 1940 dobyl Britské Somálsko a připravoval útok na Řecko. Britové zase chystali velkou ofenzivu proti Libyi. Hitler se v té době držel zcela stranou od Blízkého východu. Určitou nejistotu představovaly pouze francouzská Sýrie a francouzský Libanon, jejichž administrativní správa stále odmítala přejít na stranu *Svobodných Francouzů* a nadále se řídila pokyny proněmecké vlády ve Vichy. Britům dělaly starosti také sílící aktivity sionistů, které vyostřovaly vztahy mezi židovským a arabským obyvatelstvem v Palestině. 25. listopadu sionistická odbojová skupina poškodila loď *Patria*, aby nemohla odvézt židovské uprchlíky z Československa mimo Palestinu. Nešťastnou náhodou v důsledku sabotáže zahynulo více než dvě stě padesát lidí.

Veškerá pozornost se tehdy soustředila na Velkou Británii, nad jejímž územím pokračovala vzdušná válka, které se účastnili i českoslovenští piloti. Avšak relativní klid na Blízkém východě nebyl jediným důvodem, proč *11. pěší prapor* nebyl na podzim roku 1940 nasazen do žádné akce. Jeho početní stav byl stále příliš nízký. Proto ho Britové později nenasadili ani do velké ofenzivy v Libyi, jež začala v prosinci 1940.